

הרמב"ן הק' עם ביאור מעשה השב

נערך מתוך השיעורים בספרה"ק רמב"ן, הנמסרים מדי שבת בשבתו

פרשת ויקהל

שנת תשפ"ד

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם: (פרק לה פסוק א)

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל^א. יכלול 'כל עדת בני ישראל' האנשים והנשים, כי כלם התנדבו במלאכת המשכן. והנה משה אחר שצוה לזהרן והנשיאים וכל בני ישראל האנשים כל אשר דבר ה' אתו זהר סיני אחרי שצוה הלווחות (לעיל לד לב), ונתן על פניו המסוה (ספ פסוק לג), חזר וזוה והקהילו אליו כל העדה אנשים ונשים. ויתכן שהיה זה ציוס מחרת רדתו^ד. ואמר לכולם ענין המשכן אשר נצטוו בו מתחלה קודם שצוה הלווחות^ה, כי כיון שנתאלה להם הקצ"ה ונתן לו הלווחות שניות וכרת עמו ברית חדשה שילך הסס בקרבם, הנה חזרו לקדמותם ולאהבת כלולותם, וזידוע ששהיה שכינתו בתוכם כענין שזוהו תחלה, כמו שאמר (לעיל כה ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ולכן זוה אותם משה עתה בכל מה שנצטוו מתחלה:

מעשה השב

^א הקדמה: בסוף פרשת כי תשא (פרק לד פסוקים כט, לא-לב) "ויהי ברדת משה מהר סיני וגו', ויקרא אליהם משה וגו' וידבר משה אליהם. ואחרי כן נגשו כל בני ישראל ויצום את כל אשר דבר ה' אתו בהר סיני". ושם נחלקו רש"י ורבינו בביאור הכתוב וידבר משה אליהם, רש"י אומר 'לשון הוה', פירוש שאין הכוונה לדיבור מסוים שדיבר אז משה עם בני ישראל, אלא כוונת הכתוב להשימע סדר הלימוד שלמד משה עם בני ישראל כל תורה, שמשה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן שנה לו משה פרקו, נסתלק אהרן, נכנסו בניו, שנה להם משה את פרקם, נסתלק הם נכנסו הזקנים, שנה להם משה את פרקם, נסתלקו הזקנים נכנסו כל העם, שנה להם משה את פרקם, כמבואר ברש"י שם. אמנם רבינו סובר שדיבר אליהם אז כשירד מהר סיני את עשרת הדברות השניות שניתנו לו בהר, ואת כל המצוות שנאמרו לו לעיל, עיי"ש.

והנה פרשתן מתחיל זיקהל משה, שמשה רבינו הוצרך להקהיל את בני ישראל, לפי רש"י א"ש, למה היה צריך להקהילם, שהרי לא דיבר מקודם עם ישראל, ורצה עכשיו לדבר עם ישראל ענין מלאכת המשכן, היה צריך להקהילם. משא"כ לפי דעת רבינו שזידבר משה אליהם, שלמד עם בני ישראל כשירד מן ההר, א"כ כיון שהיה כבר מדבר אתם, למה הוצרך להקהילם, הרי הם היו שם. ע"ז מיישב רבינו בב' אופנים, וכיבואר.

^ב פירוש שזיקהל משה קאי רק על הנשים, שמתחילה כשלמד אתם ההלכות דיבר רק עם אנשים, והם לא היו צריך להקהילם, מכיון שהיו שם. ועכשיו שהתחיל לדבר על נדבת המשכן הקהיל גם את הנשים. שכולם התנדבו במלאכת המשכן.

^ג לפי פירוש זה מפרש רבינו שאחר שגמר ללמוד עם בני ישראל, כולם חזרו לביתם, ואח"כ חזר והקהיל אותם, ויתכן שזוה לא היה באותו יום שירד מן ההר, רק היה למחרתו. ולפי"ז ויקהל משה היינו אנשים והנשים. מכיון שגם אנשים היה צריכים להקהיל כיון שזוה כבר היה למחרתו.

^ד אפשר לבאר כוונת רבינו זיתכן שהיה זה ביום מחרת רדתו, דהנה רבינו (לעיל פרשת יתרו פרק יח פסוק יג) עה"כ זיהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם, מפרש רבינו שאין כוונת הכתוב באמרו 'ממחרת' מחרת ממש, דמיד למחרת יום הכפורים התחיל לשפוט את העם, כי 'איננו יום המשפט, שיעמוד העם עליו מן הבקר עד הערב', רק כוונת הכתוב 'ממחרת' היינו שלא היה לפני יום הכפורים, רק לאחר יום הכפורים. עיי"ש. ורבינו לא מבאר מה עשה משה מיד למחרת יום הכפורים ע"ז כתב רבינו כאן זיתכן שהיה זה ביום מחרת רדתו, ואמר לכלם ענין המשכן אשר נצטוו וכו". היינו שיתכן שלמחרת יום הכפורים אמר לישראל ענין מלאכת המשכן. כי הוא ראוי ונכון שיצונו מיד למחרת רדתו מן ההר.

^ה דעת רבינו שמשה נצטווה על מלאכת המשכן, בארבעים יום הראשונים, לפני עשיית העגל. והטעם שלא אמר להם כשירד מן ההר בפעם הראשונה, מכיון שעשו את העגל ושבר את הלווחות. אבל עכשיו באותה שעה שהתרצה להם ה' ונתן להם הלווחות השניות. אמר להם מלאכת המשכן. משא"כ דעת רש"י (לעיל לא ח) שמעשה העגל היה לפני הציוי על מלאכת המשכן. דלפי רש"י נצטווה על מלאכת המשכן רק בארבעים יום השניים.

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לְכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לָהּ פֶּלַח הָעֵשֶׂה בּוֹ מְלֶאכֶה יוֹמָת: (שם פסוק ב)

(א"ב) אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם ששת ימים תעשה מלאכה. אמר אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות על מלאכת המשכן וכל כליו וכל עבודתו. והקדים הסבת לאמר כי ששת ימים תעשה מלאכת אלה הדברים ולא ביום השביעי שהוא קדש לה*. ומלאך שאין מלאכת המשכן דוחה שבת, ולא ממדכך אך, כמו שפרשתי בסדר כי תשא (לעיל לא יג):

מעשה חשב

* רבינו מפרש כוונת הכתוב 'אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם', שקאי על מלאכת המשכן. והקדים שמירת שבת למלאכת המשכן, לומר שאינו דוחה שבת. והסברא לזה אפשר לומר, דאם נאמר שכוונת הכתוב 'אשר צוה ה' לעשות אותם, קאי על שמירת שבת, הרי שמירת שבת הוא ע"י ששבותים ממלאכה, ולא ע"י עשיה. וא"כ מה כוונת הכתוב 'לעשות אותם'. וכן לא מסתבר לומר שלעשות אותם קאי על הששת ימים 'תעשה' מלאכה, דהרי ליכא ציוי לעבוד בששה ימים, שנאמר על זה אשר צוה ה' לעשות אותם.

ב הנה לעיל בפרשת כי תשא (פרק לא פסוק יג) עה"כ 'אך את שבתותי תשמרו וגו'', מפרש רש"י דהמיעוט של 'אך' שכתוב בשבת קאי על הפרשה הקודמת, דהיינו מלאכת המשכן, ובא לומר שמלאכת המשכן אינה דוחה שבת. אמנם דעת רבינו שלפי חז"ל שסברים שאך בא למעט, היינו על אותה פרשה שנאמר בה, ולפי חז"ל אך בא למעט פיקוח נפש ומילה, שדוחה שבת. ואינו בא למעט מלאכת המשכן, ולכן מפרש רבינו שהלימוד שמלאכת המשכן אינה דוחה שבת למידין מכאן, ולא ממדרש 'אך'.

*

ויעשו כל חכם לב בעשי המלאכה את המשכן עשר יריעות שש משור ותכלת וארגמן ותולעת שני פריים מעשה חשב עשה אתם:

(פרק לו פסוק ח)

ויעשו כל חכם לב בעשי המלאכה את המשכן עשר יריעות. הנה החזיר בתורה מלאכת המשכן חמש פעמים, כי הזכיר את כולה בלואה בפרט ובכלל. תחלה (לעיל כה י - כח מג) אמר ועשית כך ועשית כך, ואחרי כן (לעיל לא ז-יא) הזכיר כולם בדרך כלל ועשו את כל אשר צויתך את אלה מועד ואת הארון לעדות, עד ככל אשר צויתך יעשו:

והטעם בזה, שצוה השם למשה שיגיד אל כללאל ואהליאז ולכל החכמים המלאכה בכללה ואחרי כן יקראו אליה לעשותה, כי לא יכשרו למלאכת הקדש עד שישמענו כל המלאכה ויבינו אותה ויקבלו עליהם שידעו להשלימה. ובשעת המעשה (לעיל לה יא-כ) הזכיר אותה תחלה בדרך הכלל הנזכר, ואמר (לעיל לא ו-יא) יבואו ועשו את כל אשר צוה ה' את המשכן את אהלו וגו', ויחסר מכאן פרט אחד*, כי בולאי הוצרך משה לאמר אל החכמים העוסים המלאכה. עשו המשכן עשר יריעות, אך היריעה כך ורחב כך, וכן בכל המלאכה, ולא הזכיר הכתוב זה, כי צידוע שאמר להם הכל כסדר, אחרי שעשו כן כל דבר ודבר:

מעשה חשב

* רבינו מבאר שנוכר בתורה מלאכת המשכן חמש פעמים. ורבינו מפרט ארבעה פעמים, ב' פעמים בעת שנצטווה משה מאת הקב"ה על מלאכת המשכן. א. בפרשת תרומה (פרקים כה - כח) שנוכר הכל בפרטות. ב. בפרשת כי תשא (לא ו - יא) שהזכיר הכל באופן כללי. וולא ביאר פרטי פרטים מדות הכלים וכו'. ועוד שני פעמים בפרשתינו. א. בתחילת הפרשה (לה י-יט) שמשה רבינו אמר לכלל ישראל באופן כללי שכל אחד יביא תרומה לה' למלאכת המשכן, ב. מפסוקי שני והלאה בעת עשיית המשכן נזכר הכל בפרטות מה שעשו כל חכמי לב. אבל פעם החמישי שדיבר משה עם בצלאל והחכמי לב, ואמר להם כל הפרטים לא נזכר בתורה, דהיינו לפני הפסוק (לא א) 'ועשה בצלאל ואהליאז וכל איש חכם לב', היה צריך לכתוב שמשה רבינו דיבר עם בצלאל והחכמי לב לומר להם באופן פרטי כל מלאכת המשכן, וע"כ צריך להיות שמשה רבינו דבר עם בצלאל, דאל"כ מהיכן ידעו מה לעשות, וזה כוונת רבינו יחסר פרט אחד, דהיינו שפעם החמישי לא נזכר בתורה.

אמנם בפרשת פקודי (מפסוקי רביעי והלאה) כתוב עוד הפעם 'ויביאון את המשכן אל משה את האהל ואת כל כליו וגו', וא"כ הרי מצינו להדיא שנוכר פעם החמישית בתורה מלאכת המשכן. וא"כ צריך להבין כוונת רבינו 'זהחסיר פרט אחד'.

ואפשר לומר דביחד עם מה שהחסיר נזכר שש פעמים בתורה, והטעם שאינו מפרט רבינו את פעם השישית הלוא, דעיקר כוונתו של רבינו הוא על הציוויים והאזהרות קודם עשיית המשכן והכלים, וע"ז הוסיף דבע"כ בשעה שצווה משה את ישראל על מלאכת המשכן, אמר להם באופן פרטי עשיית משכן וכליו, רק שלא נזכר בתורה. ולא הביא הך מפרשת פקודי שכבר נאמרה אחר עשיית המשכן וכליו. וע"כ שפיר כתב רבינו 'זהחסיר ממנו פרט אחד'. אבל באמת נזכר בתורה חמש פעמים, אלא שעם מה שהחסיר פרט אחד הוה ביחד ששה פעמים.